

4-29-2018

56 Yozgat - Genocide

Krikor Guerguerian

Follow this and additional works at: https://commons.clarku.edu/genocide_various

---

Recommended Citation

Guerguerian, Krikor, "56 Yozgat - Genocide" (2018). *Genocide (Various Languages)*. 56.
https://commons.clarku.edu/genocide_various/56

This Book is brought to you for free and open access by the Private Materials (Archive 2) at Clark Digital Commons. It has been accepted for inclusion in Genocide (Various Languages) by an authorized administrator of Clark Digital Commons. For more information, please contact mkrikonis@clarku.edu, jodolan@clarku.edu.

Կոչում
Ջրհանգի (Կարևոր)

bayazmet ov.

հիմքեր 1) Գրաթղթեր
 2) ԱՆ Բանադիր

Զորահ

հարմար 1) Գրադիր Բերշեխ Եղիար
 2) Կիլիկիա (Արգիշտի) Կորն ազ.մ

արժեք - Արմենիա (Կառնալի)

Արմենիա - Կառնալի
Արժեք - Կառնալի

ար
 ար

Sundberg, 12/2/19

From the notes.

"Let's discuss the general principles of the
method, let's discuss the role of the
physician in the general practice of the
nurse with the patient, let's discuss
the general principles."

These are the notes

From the general principles of the

^{hmed}
Atı Bedevi Kuran: « Osmanlı İmparatorluğunda
İnkılap Hareketleri ve
Millî Mücadele », İstanbul 1958

page : 363

CEMAL KUTAI: « TEŞKİLÂT-I MAHSUSE VE HAYBERDE
TÜRK Cengi », İstanbul, ERCAN
MATBASI, 1962,
p. 14-15, 60-63, 130, 309

Dr. Tarık Z. Tunaya

« Türkiyede Siyasî Partiler », 1859-1952
İstanbul 1952

İttihad âzaları, p. 198-200

Kongreler 206 - 221, 1916 Kongresi 225
1917 " 227

Kulüpler 214, 224

Sancak Teşkilâtı 219

İstanbul " 222

Anadolu ve Rumeli
Müdafaa Hukuk Cemiyeti

Teğeddüs Fırkası 412

⁵⁰⁹
Programı, 514-8

Teşkilât (Gizli) 265

(Gizli) 531

Hürriyet ve İTİLÂF - 2315, 447 Grup 534-539

Ermeniler 396

Son Kongre 407, 497-499, 502,

Millî 431, Kongreler 472, Sıra 486

" Programı 442

8. ԵՌԵՄՈՒՑ ԾՂԼՈՒ ԷՕՄԱՐ ՕՍՄԱՆ,

Տավուլպաղ գիւղէն, մարդասպանութեան յանցանքով
դատապարտուած, ցկեանս բանտարկութեան:

Ասիկա ցանկն է այն ութ անձերուն, որոնք, զանազան ոճիւր_
ներու համար դատապարտուած էին, եւ որոնք 15 Մայիս 1915 ին
ազատ արձակուեցան, ինքիքիքիքիք Եոզղատի Զօրահաւաք Պաշտօնատան
մէջ, ներքին Գործերու նախարարին տուած հրահանգներըն համա_
ձայն զանոնք արաձանափրելու նոր Կազմակերպութեան մէջ, զանոնք
բանակի մէջ առնելու դիտաւորութեամբ:

8. ԵՌԼՍՈՒՑ ԾՈՂՈՒ ԷՕՄԱՐ ՕՍՄԱՆ,

Տավուլպաղ գիւղէն, մարդասպանութեան յանցանքով
դատապարտուած՝ ցկեանս բանտարկութեան:

Ասիկա ցանկն է այն ութ անձերուն, որոնք, զանազան ոճիւր_
ներու համար դատապարտուած էին, եւ որոնք 15 Մայիս 1915 ին
ազատ արձակուեցան, ինքիքիքիքիք Եռզղատի Զօրահաւաք Պաշտօնատան
մէջ, ներքին Գործերու Նախարարին տուած հրահանգներըն համա_
ձայն զանոնք արաձանաթրելու նոր Կազմակերպութեան մէջ, զանոնք
բանակի մէջ առնելու դիտաւորութեամբ:

1. ԹՈՒՐԲ ՆՈՒԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Եռզղատ գաւառը իր մօտ 65 հայաբնակ գիւղերով կը գտնուի

Անգարայի նահանգին մէջ:

Եռզղատի կառավարիչը կամ Միւթէսարըֆը կախում ունէր ուղ-

ղակի Անգարայի կուսակալէն կամ վալիէն, որ իր կարգին կախում

ուսումնարանի տնօրէնին Գործերու նախարարութենէն:

Եռզղատ գաւառը զինուորապետական կախում ունէր Կեսարիոյ 15րդ

զօրաբաժնի հրամանատարէն. իսկ Կեսարիոյ զօրաբաժնի հրամանատարը

ենթակայ էր Անգարայի Հինգերորդ Ջօրաբանակի հրամանատարին:

Անգարայի Հինգերորդ զօրաբանակի հրամանատարը իր զօրակի

պատասխանատու էր Պոլսոյ Պատերազմական նախարարութեան եւ Ընդ-

հանուր սպարապետութեան:

Եռզղատ գաւառի Հայերու ցեղասպանութեան հրամանները եւ

հրահանգները, ինչպէս նաեւ բարձրագոյն իշխանութեան

ղրկուած տեղեկագիրները եւ տեղեկութիւնները կը հաղորդուէին

վերոյիշեալ նուիրապետական կարգով եւ ուղիով:

Եռզղատ գաւառի Հայերու ցեղասպանութեան սկզբնական շրջանին Հայերու տեղահանու-

թեան եւ կոտորածի կազմակերպութեան եւ գործադրութեան իրաւասու-

թիւնը յանձնուած էր զինուորական իշխանութեան, որուն պարտաւոր

էր գործակցիլ քաղաքային իշխանութիւնը:

Հետագային զինուորական իշխանութեան մասնաւոր հրահանգ

ղրկուեցաւ Քիթ Պոլսէն որ չմիջամտէ քաղաքային իշխանութեան

հայասպան գործունէութեան:

Զօրաբաժնի հրամանատար Մեքե 1914 Յուլի 21 Եւ

Մարտ 6 07.1915, հայաստանէն հարկաւորութեան

եւ ցեղասպանութեան նպատակով պարտաւորութեան

յանձնարարութեամբ (կոտորածներ) զետեղուեցաւ իշխանութեան, իսկ

1915 07.6 Եւ հաշտութեան հարկաւորութեան

Ճակատամարտ 7/8/19

1. Քեմալի հրամանով 180 Հայեր սպանուած ձեվիզլի խան.
2. Թէփիզ եւ Քեմալ ջաթ կ'երթան, կը ջարդեն իրարու կապուած 26 Հայեր. Իհսան Պէյ զանոնք կը թաղէ Եազը Ջիփնի փոսի մը մէջ, ըստ Կեսարիոյ կառավարիչի երեք տեղեկագիրներուն:
3. Պողազլեանի դասապետ Խուլուսի Պէյի տեղեկագիրը կը կարդացուի, որով Կեսարիա կը Ք տեղեկացնէր վերեւի գէպը:
4. Թէփիզ կը պատասխանէ Նախագահի հարցումին թէ ինք Հայերու տեղա-հանութեան համար Ձորումէն ժանտարմներ¹⁾ ուզած է, որովհետեւ իր ոյժերը բաւական չէին 1000 մօտ Հայեր առաջնորդելու:
5. Հաստատուած է որ Փոյրազ գիւղի Ջէրքէզները Ջէթէ արձանագրութեամբ է Թէփիզ. Թէփիզ հեռագրած է Անգարա թէ ինք գործածած է 100ի չափ /նէփէրի ամմ/ խուժան:
6. Նախագահը կարդալ կու տայ պաշտօնագիր մը որով Քեմալ Նեճադի Պէյին խնդրեր է պաշտօնի բարձրացում:
7. Իթթիհատի մասնաւոր պատուիրակ Եագուպ Ճեմիլ Պէյ կատարած է կազմակերպութիւնը, որով Պոլսէն սկսեալ ամէն²⁾ հանդիպած տեղը իսլամ դատաւարտուած բանտարկեալները ազատ արձակել տալով զինած է, եւ կ'ըսուէր թէ զանոնք Կովկասի ճակատ դրկած է

1) ժողովարման ղեկ, այլ բարեք տրչովուս
2) հարմարեթ ժողովարմանը համար գիրով:

Ցանկատամարտ 28/2/19 9րդ նիստ 22/2/19

8. Պողազլեանի զօրահաւաք ծիւղի նախագահ 14/7/1915 ի հեռագրով կ'իմացնէ թէ 1500 Հայեր սպանուած են Պողազլեան եւ շրջականեր. կը կարդացուի պատճէնը այս հեռագրին:

9. Կը կարդացուի Շէհապի հեռագիրը որով Խալիլ Ռեճայի կը հաստատէր թէ ⁶3160 Հայեր կոտորուած են:

10. Կը կարդացուի Շէհապի հեռագիրը թէ Հայերը ահաւոր չարչարանքի ենթարկուած են ժանտարմաներու կողմէ, կողոպտուած են, եւ 12 Հայեր ալ սպանուած:

11. Կը կարդացուի հեռագիր մը որով Պողազլեանի զօրահաւաքի նախագահը կը հաղորդէ թէ Քեմալի հրամանով Հիւսէին Աւնի ժանտարմը կոտորած է վնասակար նկատուած Հայեր:

12^ա. Կը կարդացուի հեռագիր մը որով կը հաղորդուի թէ Մուհասէ պէճի Վէհպի եւ Գեյեազ շատ մը հայքի գիւղեր թալանած են:

11/8/15 հեռագիր մը Շէհապի ուղղուած Խալիլ Ռեճայի, կ'ըսէ թէ եռզրատէն հրամայուած է Ագտաղի գայմագամին որ զինուորի ընտանիքները տարագրէ:

14. Մոստիշեան Շէհապի. Ձեր հեռագրով կ'ըսէք թէ Պողազլեանի մէջ 3160 Հայեր կոտորուած են:

Ճակատամարտ 19/2/19

7րդ նիստ 18/2/19

15. Կը կարգացուի Պողազլեանի Միւնիթի Ա. Մէհմէտի վկայութիւնը. կը նկարագրէ տեղահանութեան սրտաճմլիկ դէպքերը իրենց ծագումէն սկսելով, տեղահանուած Հայերու կոտոր^ւծը տարագրութեան ձամբուն վրայ. թէ Քեմալ սպառնացած էր այն իսլամներուն որոնք փորձած էին պաշտպանել Հայերը. Հայերու կոտորածը մեծ մասով կատարուած է առժամեայ ժանտարմներով:

16. Խրիստաքի Փանտելիտիս, կ'ըսէ թէ Քէլլէր ջարդուած Հայերու արիւնոտ զգեստները ծախեցին Եոզղատի փողոցներուն մէջ:

17. Եոզղատի Իթթիհատի Նախագահ էր Պաքըրձի Զատէ Մէհմէտ *պ/ն*

Ճակատամարտ 7/2/19 6ի տար.

18. Քեմալի պաշտպան փաստաբան. "Իմ պաշտպանեալս զճժ սպաններ է. սպանութեան հրամանը որոն տուեր է եւ այդ հրամանը որմէ՞ ստացեր է: Այս կէտերը չձշողուած, կարելի չէ դատավարութեան ձեռնարկել: " Ըդհ. Դատախազ. 1800 հոգիէն 80 հոգի որչ մնացած ժողովուրդ մը կայ. այդ օրինկան տեսութիւնը այս առթիւ գործադրելի չէ: " 1800 ^N քէլլէրի մէջ շարդուած:

Ժամանակ 13/2/19

19. Քեմալ քէլլէր զացած 500 ձիաւոր չէթէներու հետ:

20. ~~Նախագահ~~ ^{Նախագահ} ~~Նախագահ~~ ^{Նախագահ} Նախիր ~~Փաշա~~ ^{Փաշա} կը հարցնէ. Շաքիր Պէյ Մէպուսի. Ինչո՞ւ հեռագրով Կեդրոնին չիմացուցիք ձեր լսած դէպքերը /կոտորածները/: Վկայ. Սանսիւրի ենթակայ էր հեռագիրը. հասկցայ որ պիտի չհեռագրեն, բայց էնկիւրի գալուս Կուսակալ Աթըֆի ըսի. "ես ալ լսեցի, Քեմալի մասին գրած եմ որ տեղը ուրիշ չի/ մարդ նշանակեն" ըսաւ:

21. "Ձէնքերը հաւաքելէ ետք եկած է հեռագիր մը որ Թուրքերուն զէնքերը ետ տրուին. այս որոշումը Քրիստոնեաներու կը վերաբերի: Եոզղատի մէջ ալ զէնքերը ետ տրուեր են:

22. էնկիւրի հեռագիր մը հասած է որ կ'սէ թէ Քեմալ Պողազլեանի Հայերը տեղահանելուն համար ժողովուրդը ինքնապաշտպանութեն դիմած է:

23 Սարգիս, 25 տարու. Պողազլեանցի կը վկայէ. 4/7/15 ին գիւղացիները շահացք կը տանին. Քեմալ կը բանտարկէ զանոնք. գիշերը կը տանին Ձական եւ կը սպաննեն: 5/7/15 Պողազլեանի հայ այրերը Հայ եկեղեցին կը քանդակեն: 15 Վ հեռու եղկեղեցիէն 150 հոգի կը տանին Եւ կը տանուին:

Ժամանակ 7/3/19 , էջ 4.11 եւ 13 ընդհատ

24. Քննիչ նետիմ Պողազլեան կ'երթայ. "Տեղահանութեան առթիւ
Քեմալի ղրկած Հայերէն մէկ մասը Զէթէներու կողմէ սպաննուեր են":
"Ստուգուեցաւ որ Քեմալ էմվալը Մէթրուքէն կարգ մը գոյքեր առեր
եւ տունը տարեր է":

Կը կարդացուի նետիմի տեղկագիրը. "էմրը Սամի"
Վերադարձին՝ պաշտօնեաներու դիւանի / Պոլիս / տնօրէն Համիտ Պէյի
կը հաղորդէ արդիւնքը իր քննութեան:

25. Անգարայի Թ. Մ. ի Նախագահ Իրֆան Պէյ Եոզղատ կու գայ:
Քեմալ Իրֆանի, Քեազիմի հետ Զաթ կ'երթայ:

Ժամանակ 7/3/19 , էջ 2 , 12 ընդհատ

26. Քեմալ Օգ 5 ին Եոզղատ. Սեպտ.ի վերջը Անգարա. Հոկտ. 1915 1
Սպրիլ 1916 Պողազլեան

27. Թէֆիկ Իրֆան Պէյի հետ կը տեսակցի:

Նախագահ. Զեր գրութեանց մէջ զանազան թիւեր կան "Զէթէներու"
^{ընդհատ}
^{ընդհատ} մէկ մ'ալ դուրսէն Զէթէներէ ~~է~~ գործադիր էք. "Զեր
մէկ հեռագրէն ալ կը հասկցուի որ բոլոր ժողովուրդը զիներ էք:"
Նախագահը կարդալ կու տայ հեռագիրը:

28. Ընդհատ Դատ. Թ. Մ. ի յիշատակութիւն կայ. ասիկա արդեօք Պատգմ.
Նախըրթեան մէջ գտնուող Մարմին մը կայ եղեր այս կերպով այդ կողմերը:

Sunday 12/2/19

Stim^{up} found to be very effective

as when his Rhythmic fingerings and movements were
the same they were felt: when not, Rhythm
(SFA) and Rhythm fingerings and movements
to a-1-2 and Rhythmic and Rhythmic; the Rhythmic
fingerings W

Ed. when I find Rhythmic and Rhythmic

Նախորդ թիւէն

Թէժիգ Պողոսի միջոցին Եագուպ ձեմիլ Պէյ եկաւ, բանտէն դատապարտ եալ կարգ մը մարդիկ հանեցինք, ռազմադաշտի մէջ գործելու համար յանձնեցինք եւ ղրկեցինք: Ասկէ դուրս ուրիշ կգմկերպութիւն չկար":

Ես բանտէն արձակիւած անձերս անոր ձեմիլի յանձնեցի. ան ալ կովկաս ղրկեց: Ասոնցմէ դուրս կգմկերպութիւն չկար":

*Երկրորդ հարցը հասարակ 65 իսկան Կարապետիկի ղրկեցու
29. Կը կարդացուի հեռագիր մը, որ կը հաստատէ Քեմալի եւ Նեժադիի
յարաբերութիւնը:*

30. Կը կարդացուի Եոզղատի ոստիկանութեան տեղեկագիրը, որ կը հաստատէ թէ Նեժադի երկու անգամ Եոզղատ եկած է եւ թէ Թէժիգ եւ Կեյեազ ալ անգամ են իթթիհատի

Ատեանի կազմ. Նիզահ Մահմուտ Հայտաբ ^{րե} փաշա,
Մուսթաֆա փաշա,
- Նատիր փաշա
Յ. Մոստիշեան
Շեւքէթ Պէյ.
Սամի Պէյ. Ընդհ Դատախազ:

31. Քեմալ Նիզահ Հայթթ փաշայի. "Թէգուլիմ Վիզայի" մէջ հրատա-
րակուած որքշմնագրով մը որ Գախարարներու Խորհուրդէն տրուած
որոշումի մը արդիւնքն է, հայկական ջարդերու քննութեան
համար կազմուած, են 8 ատեաններ եւ ասոնց յատուկ շրջաններ որոշուա

32. Պաշտպան Փաստաբանները կ'ըսեն. "Հայերու աքսորի հրամանը
տրուած է Գախարարներու Խորհուրդի որոշումով, որ Կայսերական
Իրատէով վաւերացուած է: "Իսկ պաշտպանութիւնը Կեդրոնի այդ
հրամանին է որ գործադրած են":

Ժամանակ թթ/

X 33. Ընդհ Դատախազ. — Բեմալ նամակ մը տուած է երեք տեղէ կնքուած,
որուն վրայ գրուած է *accomplissez consciencieusement*.
"Ձեզի յանձնուած պաշտօնը խղճմտութեամբ կատարեցէք եւ Պաղաւ
գիւղ հասնելնուդ պէս, Պաքըրձը Մահմուտ, Սպտուլլահ եւ Մէհմէտ
էֆ Եներու կողմէ ժամն ու թուականը որոշող տեղեկագիր մը պատրաստ
ուելէ վերջ պիտի բացուի: Այդ պահարանին մէջէն ելած թուղթով
մը կը յանձնարարուի ժանտարմա Շիւքրիի այդ երեք անձերու հրամա
նին համակերպիլ, իսկ երկրորդ թուղթով, որ ստորագրուած է Մուհա
սէպէճի Ղէհպիի կողմէ, կը հրամայուի Հայ կիները եւ աղջիկները
հսկողութեան տակ առնել եւ անոնց գոյքերը հաւաքելով քաղաք
փոխադրել. ~~հիմա~~^{այս} այս մարդոց գոյքերը արդէն քաղաք մնացած էին,
հեծեալբար երբ կ'ըսուի որ ~~իրենց~~^{անոնց} գոյքերը առէք եւ պահեցէք,
յայտնի է որ ~~իրենց~~^{անոնց} սպաննելէ յետոյ ~~իրենց~~^{անոնց} վրայէն
առնելիք գոյքերն են, ուրիշ մեկնութիւն չի վերցնելու ասիկա":

Ժամանակ Կիր. 9/2/19

34. Բեւիլէր հասնելէ ետք, կառապանները Հայերուն առաջարկեցին
իսլամանալ եւ կին ըլլալ թուրքերու^ն, կամ սպաննուիլ: Բեմալ
նշան տուաւ եւ ջարդը սկսաւ: Էօժէնի վառաժառեան լսելէ թէ
Բեւիլէր նահատակուած Հայերու վրայ լոյս իջերէ:
Էօժէնին կը յանձնեն ռստիկանի մը, որ կ'առաջարկէ իսլամութիւն
զոր ընդունեցաւ եւ ազատեցաւ:

35. Ազնիւ. Եոզղատ մունետիկ կանչեց. Իսլամքոզը կը մնայ,
չեղողը կ'աքսորուի. 1800 արքսորուեցան, կին աղջիկ տղայ, տարին
սպաննեցին: Ազնիւ իսլամացաւ քանի մը հոգիներու հետ եւ թուրք
գիւղերը բաժնուեցան

Ժամանակ 12/2/19

36. Թէֆիզ հայ կիներն ու աղջիկները բերելով անոնց վրայ ձնշոււմ բանեցուց եւ իսլամացնելով ցրուեց ժանտարմներուն:

37. Բեմալ յոխորտանքով ըսած է հայ զինուորի մը Հօր, որ օրէնքով զերծ պիտի մնար աքսորէ:

"Մենք Հայերը բնաջնջելու բացարձակ հրաման ունինք, մենք թմբու մտիկ չենք ըներ. Մուսմէրի, Րեշիտի եւ ինծի բացարձակ հրաման տրուած է. ես ոեւէ ուրիշ հրաման չեմ ընդունիր. ես Հայոց յաղթողն եմ":

Ժամանակ 15/2/19   Բ2. 17/2/19

38

Եռզղատցի Ստեփան կը կ'կայէ. "Մուսնետիկ կանչեց եւ ըսաւ. 5 տարեկանէն 60 տարեկան կամ իսլամ ըլլան կամ աքսորուին. մենք իսլամ չեղանք... Եռզղատէն զացինք էլէքձիլէր, մեզ կողոպտեցին... յետոյ Բելլէր զացին, ուր սկսաւ ջարդը:

39

Ժամանակ 17/2/19   Պէադըրիս Վառավառեան "Իմ մազս մօրս մազին կապեցին, որպէսզի ես չլ տեսնեմ եւ իսլամ ըլլամ: " Մայրս սպաննեցին:

40

Ժամանակ 27/3/19.   Նխագահը կարգաւ տուաւ Բեմալի ստորագրած գրուած թիւնը, որով ան լիազօրութիւն կու տար երկու անձերու ծամբու ընթացքին գրաւել տարագրուած Հայերու բոլոր ունեցածները: Նխագահ. "Դուն ալ գիտէիր որ անոնք /Հայերը/ ողջ պիտի չհասնին իրենց աքսորավայրը, եւ անոր համար ամէն ինչ առնել կու տայիր անոնց վրայէն":

Ժամանակ 29/3/19 էջ 1

Բեմալ Նխագահին կը պատասխանէ. "Կեդրոնի կռվրթիւնն է մեզի հրաման տուողը այս տեղահանութեան մասին"

Եղջար
 հայերն- չեղանցանքի-ն

- 1- Կղբարհաճբախ
- 2- Բաղաբախ
- 3- Զոհախ
- 4- Բաղաբախ-բախ
- 5- չեղեր : Տրաղ՝ Բո-ր, Կառ, Երաբախ, Բո-ր, Զոհե, Տրաբախ, Կա-ջա՝ Գրաբախ Երա
- 6- Կառաբախ-բախ
- 7- Կրաբախ -
- 8-

Եռզղատի փողոցներուն մէջ մուներտիկներ պողացին Թուրք կառավարութեան հրամանը յայտարարելով թէ բոլոր Հայերը 5 տարեկանէն մինչեւ 60 տարեկան, կամ իսլամութիւն ընդունելով Եռզղատ պիտի մնան եւ կամ պիտի աքսորուին դէպի Տէր Զոր:

Եռզղատի Հայ ժողովուրդը մերժեց իսլամանալ եւ նախընտրեց աքսորուիլ մինչեւ Տէր Զոր:

Կարաւան կարաւանի ետեւէն, Եռզղատի Հայերը մեկնեցան եւ հասան Եռզղատէ 10 ժամ հեռու Ելէքձիլէր գիւղը:

Երբ Հասան Քէլլէր, որ որոշուած էր կանխապէս իբր ջարդավայր, Քեմալ Պէյ հնչեցուց իր ձեռքի փողը, իսկ Ֆէյեազ Պէյ պայթեցուց իր ձեռքի ատրճանակը: Այս եղաւ ջարդի նշանը: Աւազակներ, մարդասպաններ, բախտերէն ազատ արձակուած ոճրագործներ, գիւղացի թուրք, քուրտ եւ Զէրքէզ այրեր ու կիներ, զինուած ամէն տեսակ գործիքներով եւ երկաթի կտորներով, կոտորեցին Հայերու կարաւանը, կողոպտեցին եւ ընտրեցին գեղեցիկ կիներն ու աղջիկները:

առարկանի զիջե վայր էր ըստ Խ, էր պարտ ունենալիս ձեռն աշխատել
չպիտի հեղուակի թուղձ

Գ նիստ առաւօտ

(Ցանկատամարտ 12.2.1919)

Քեմալ Պէյ ըսած է. "Հայ անուանով ձանձ մըն ալ պէտք ^{չէ} /ապրի": Բայց Բաղդատ
Քեմալ Պէյ կը խոստովանի թէ կային "գրաւոր" հրամաններ որոնց ^{հը 217-} վրայ
գրուած էր. "Կարգացուել է ետք այրուին":

Դարձեալ կը խոստովանի որ կոտորածի վերաբերեալ վաւերագրերէն
մաս մը Եռզլատի մէջ պահուած է, մասն մըն ալ այրուած է:

Քեմալ տեղահանութեան հրամանը ստացած էր Եռզլատի Միւթէսարըֆ ձեմալ
Պէյէն, որ իր կարգին զայն ստացած էր Անգարայի կառավարիչ Աթըֆ Պէյէն,
իսկ ջարդի որոշումները եւ հրահանգները պատասխանատու քարտուղար Նե-
ձադի Պէյ Դիւրի հաղորդած է ձեմալ Պէյի եւ Քեմալ Պէյի

Դ նիստ կէսօրէ ետք

Քեմալ հաւաքել տուաւ 12 տարեկանէն վեր բոլոր այրերը եւ ջարդել տուաւ
Քէլլէրի ^{չորսը} ձորը եւ ուրիշ ջարդավայրերու վէջ:

Եռզլատի Երեսփոխան Շաքիր Պէյ կը պատասխանէ Ատեանի Նախագահի հար-
ցումին թէ ինք իբր երեսփոխան հարցաքննութիւն կատարած չէ ջարդի
մասին, որովհետեւ ջարդը արդէն վերջացած էր:

Նոյնին վկայութեամբ կը հաստատուի թէ բանտերէն ոճրագործներ հանած
են եւ զանոնք զինած են,

թէ Քեմալ Պէյ կազմակերպած է Հայերու ջարդը եւ զայն գլուխ հանած է:

Պատգամ Ծ վ. Կապուխա,
Բայ Բաղդատ, Լի. Խուր, վրէստ 1922, հը 204-209
Բաղդատ պարտաւորեալ անկէ ընդ մեծ, զԳալլէ՝ Երեսփոխանի.
Եռզլատի - Կազմութիւն 210 - 214

Ժափի (Խաւարարի ձեռ) աշխատող Կառնուար. (հը 210
11 հիշող ստիպման.

Ժափիի Կառնուար 215-233
Ժափիի Կառնուար 215-233
Սե. Դաւա Դաւա Կառնուար
Ժափիի Կառնուար, վրէստ 1922, հը 109
Այս Ժափիի Կառնուար

62 216 86.000 huzr, 86.000 huzr, 86.000 huzr

86.000 huzr

86.000 huzr

217 86.000 huzr, 86.000 huzr, 86.000 huzr

218 86.000 huzr, 86.000 huzr, 86.000 huzr

62 220 8-9000, 8-9000 huzr, 8-9000 huzr

" 8-9000 huzr, 8-9000 huzr, 8-9000 huzr

221 " 8-9000 huzr, 8-9000 huzr, 8-9000 huzr

222 8-9000 huzr, 8-9000 huzr, 8-9000 huzr

62 223 (8-9000 huzr, 8-9000 huzr, 8-9000 huzr)

224 8-9000 huzr, 8-9000 huzr, 8-9000 huzr

225 8-9000 huzr, 8-9000 huzr, 8-9000 huzr

& 8-9000 huzr, 8-9000 huzr, 8-9000 huzr

226 - 8-9000 huzr, 8-9000 huzr, 8-9000 huzr

8-9000 huzr, 8-9000 huzr, 8-9000 huzr

ՅՄ. 93 95, 96, 97

250 ՅՄ 550 հաշվարկ, 21 Ներ
Գործարար 62 219 վեր
830 հաշվ 62 221,
222, հոր

Արմաղան գիւղը, առաջին իջեւան

։ Եղգըատէն 20 Օգոստոս 1915 ին, 900 սայլերու մէջ մօտ 8000

հայ կիներ, աղջիկներ, տղաներ եւ մանուկներ տեղահան եղան։

Գործարար
620

× Այս կարաւանը առաջին գիշերը հասաւ Արմաղան գիւղը, Եղգըատէն
մէկ ժամ հետո, ծամբուն ձախ կողմը, լերան ստորոտը։

։ Երբեմնի այս շէն գիւղը բոլորովին աւերակ դարձած էր։ Կիսաւեր
այրած տան մը բակին մէջ բազմոցներ դրած էին, գորգեր եւ կապետներ
փռած էին, եւ գրասեղանի մը շուրջ 12 աթոռներ շարած էին։

Գործարար
62 222-3

Եղգըատի հայ այրերու բաժնի կից Խաժմիրխի/27 /7/1915 ին
կազմուած գրասենեակի պաշտօնական թուրք Մարմնի անդամները փոխադրուած
էին այս նոր գրասենեակը։ Յատկապէս գլուխ անցած էին Մուհասէպէձի
Վէհպի Պէյ, Որբերու տնօրէն Մէհմէտ Պէյ, /Թ/ / իթամ Միւտիւրի/, եւ
Գլխաւոր Քարտուղար /Պաշ Բիւթիպ/ Իհսան Պէյ, իրենց ստորակարգ պաշ-
տօնեաներով։ Հոն էր նաեւ Ասիա Հանըմ, որ իր հրամանին տակ ունէր
թուրք Կիներու յանձնախումբ մը, այս թուրք կիները պաշտօն ունէին
յատկապէս որոշուած եւ ընտրուած հայ կիներու եւ աղջիկներու մարմնին
ամէնագաղտնի մասերը խուզարկելու։ Եթէ Տես Սալիմ Պէյի տեղեկագիրը/։

Վէհպի Պէյ հայ կարաւանին հասնելուն հրամայեց որ ամէն ոք
կամաւորապէս յանձնէ իր ունեցած դրամըն ու թանկագին իրերը, որպէս զի
ծամբու ընթացքին կողոպուտէ զերծ մնան։ Վէհպի Պէյ խոստացաւ որ Հայե-
րու վերադարձին այդ դրամները եւ թանկագին առարկաները նոյնութեամբ
պիտի յանձնուէին իրենց տէրերուն, կամ ի պահանջել հարկին թղթատարով
դրամները պիտի ղրկուէին իրենց տէրերուն։

Շատ մը Հայեր հաւատալով այս խաբեպատիր խոստումներուն յանձ-
նեցին իրենց դրամները եւ թանկագին իրերը, եւ խնդրեցին որ ղրկուին
Պոլիս կամ Զմիւռնիա իրենց ազգականներու մօտ իբր աւանդ պահուին։

Այս բոլոր պաշտօնեաները մօտէն ծանօթ էին Եղգըատի Հայերուն եւ

Գործարար
62 224

Կօր Կ Գիւր, Կեւտի

Շարունակութիւն նախորդ էջի երկրորդ տողէն ետք:

Այս 900 սայլերը Եոզղատ բերուած էին կառավարկան մասնաւոր հրահանգով մօտկայ գիւղերէն: Հայ ընտանիքներուն արգիլուած էր կառք ունենալ. արդէն Հայերու ձիերը եւ էշերը շատոնց գրաւած էին:

Ամէն երկու հայ ընտանիքի յատկացուցին մէկ սայլ:

Երբ Հայերը սայլերու վրայ կը բռնուէին իրենց յիշ^{րը} իրեն^ը յիշ^ը Եոզղատի ոստիկան գինուորներու տասնապետ Թէֆիզ Զատէ Ապտուլլահ պոռաց անոնց երեսն իվեր, հեգնական կեղպով. "Առէք ձեզի հետ ինչ որ ունիք, մի ըսէք որ մեզի բան չ'թողուցիք":

Հայ կին մը քաջութիւն ունեցաւ պատասխանելու. Հազարաւոր ոսկիներ արժող ինչքեր կը թողունք ձեզի, մեր սեփական կառքերն ալ անոնց հետ:"

Թէֆիզ Զատէ Ապտուլլահ նորէն գոռաց. "Կառավարութիւնը ձեռն
սայլեր կը տրամադրէ հայրաբար եւ դուք դեռ կը խօսիք:"

գիտէին թէ ով ինչ ունի եւ ով հարուստ է կամ աղքատ: Տեղի ունեցաւ առաջին կողոպուտը:

Թուրք պետերը դարձեալ յայտարարեցին հայ կիներուն եւ աղջիկներուն որ բերեն եւ ցանձնեն զաղտնի պահուած դրամները եւ զարդեղէնները: Հայ կիները իրենց տեղերէն չշարժեցան:

Վէհալի Պէյ նշան ըրաւ. ոստիկաններու պաշտպանութեամբ, Ասիա ^{Թուրք} շանըմ խփի կիները շարեց տասնական խումբերով. այս խումբերը իրենց կարգին հայ կիները բաժնեցին եւ մեկուսացուցին գիւղին աւերակ տուններուն մէջ, եւ աչքէ հեռու, զանոնք մերկացուցին, նախ խուզարկեցին անոնց զգեստներու ամէն խորշերը, ապա խուզարկեցին հայ կիններու եւ աղջիկներու մարմնի ^{մարմնի} ~~ամբողջ~~ մասերը, երեւան հանեցին պահուած անհամար ոսկիներ, զարդեր, եւ զանոնք լեցուցին պարկերու մէջ:

Վէհալի Պէյ եւ Մէհմէտ Պէյ տետրակներու մէջ արձանագրեցին այդ դրամները եւ արժէքաւոր իրեղէնները իրենց տէրերու անուններով: Քանի մը հայ կիներ ծարպիկութեամբ խուզարկութենէ առաջ յաջողեցան թաղել իրենց դրամները եւ գոհարեղէնները

Կարաւաւեց ապա շարժուաւ Բեհլեր, ջրաբերքը:

Թ Տեղահանութեան եւ շարդերու Թուրք յանձնախումբի 27 0գ 1915 ի անդամները
ին Եոզղատի մէջ, կազմեցին տեղահանուելիք երկրորդ ^{կարգաւ} Խումբ մը
բաղկացած 1700 կիներէ, աղջիկներէ, տղաներէ եւ մանուկներէ, եւ
տուններէն բաժնուած քանի մը այրերէ, այս 1700 հոգիները լեցուցին
700 սայլերու մէջ. նոյնպէս այս կարաւանն ալ առաջին օրը առաջնորդեցին
Արմաղան գիւղը, ուր կը սպասէին Վէհաի Պէյ, Մէհմէտ Պէյ եւ
Իհսան Պէյ, իրենց պաշտօնակից անձնակազմով, Ասիա Հանըմ ալ հոն էր իր
խուզարկիչ կիներու խումբով: Այս կարաւանի կիներն ալ սպառնալիքի տա
յանձնեցին իրենց դրամները եւ գոհարեղէնները Ժ :

Ապա զանոնք խումբ ^{իւր-իւր} Լմերկացուցին եւ խուզարկեցին մարնին
բոլոր մասերը Ժ

Այս կարաւանն ալ նախորդին պէս տարին Բէլլէր, ուր հասան
31 0գ 1915 ին: Բէլլէրի Հայերէն մօտ 2000 հոգի արդէն շարդուած
էին 27 Յուլիս 1915 ին:

Բէլլէր նշանաւոր շարդավայր էր. նշանակուած կառավարական
մասնաւոր հրամանով եւ հաստատուած մասնաւոր պաշտօնեաներով եւ շարդարարներով:
Եոզղատէն հոն շարդի ի բո տնօրէն ղրկուած էր Եոզղատի
Որբերու Տնօրէն Մէհմէտ Պէյ, որ իրեն պաշտօնակից ունէր Պազըրձի
Զատէ Մահմուտ Պէյ, Թէֆիգ Զատէ Ապտուլլահ-Եեւթի, ^{շինարար} Եեւթիկան տասնապետ
Շուքրի Պէյ, Տաղըստանլը Օղլու Իսմայիլ Պէյ, Աթթայի գիւղապետ
Ֆերիտ Պէյ, եւ Պողազլեանի դատաւոր Ալի-Րիզա Պէյ, 31-0գ-1915-ին Բէլլէր-խուժած-էին,
մասնաւորապէս/կազմակերպուած

հրոսախումբերէն-զատ, Բոյրազլըյէն, Պուրուս-էօրէնէն-եւ-ուրիշ-Թուրք-եւ-չէրքէզ-գիւղերէ, Բազմաթիւ-Ձէրքէզներ-եւ-Թուրքեր, ^{Բուրք} Բայր,
կիւն, ամէն-դասակարգէ-գինուած-ամէն-տեսակի-գործիքներով:

Տրուեցաւ մասնաւոր նշանի՞ մը. սայլերէն վար առին հայ կիները,
աղջիկները, մանուկները, անոնցմէ-ընտրեցին-գեղանիները, կողոպտեցին
ինչ որ ունէին եւ ապա տարին իրենց տունները: Նոյն գիւղի մէջ
աճուրդի-հանեցին-հայ-հարսները-եւ-աղջիկները, 12-տարեկան-գեղեցիկ
աղջիկ մը կը ծախուէր 10 մէծիտի, նուազ գեղեցիկները նուազ գինով
կամ 6 մէծիտի:

Եոզղատի/

99 100 101 103

4

Հայ կիներու, մանուկներու, աղջիկներու կարաւանը Արմաղան մանց
հինգ օր, կողոպուտի եւ խուզարկութեան գործողութիւնները տեւեցին
չորս օր եւ չորս գիշեր: Առ ի ցոյց ամէն մէկ հոգիի տուին հինգական
դահեկան: Ջանոնք Արմաղանէն տարին Ինձիրլի, մէկ օրուան ճամբայ:
Հայերու կարաւանին կը հետեւէին թուրք, քուրտ եւ Զէրքէզ գիւղացի
այրեր եւ կիներ. կանխապէս շրջակայ գիւղերը ոստիկաններ ղրկած էին
թուրք, քուրտ եւ Զէրքէզ գիւղերուն լուր տալու որ պատրաստուին,
կողոպուտի եւ շարդի:

Գիւղացիները շարդի համար իրենց հետ բերած էին ինչ գործիք
որ իրենց ձեռքին տակ ինկած կամ ինչ որ կրցած էին ձարել աժան գնով,
խոհանոցի դանակներ, թուրեր, կացիներ, սղոցներ, մանգաղներ, մուրձեր,
աքցաններ, բրիչներ, բահեր: Շատեր իրենց հետ բերած էին մասնաւոր
էշեր եւ տոպրակներ, կողոպուտը լեցնելու եւ տուն տանելու համար:

Արշալոյսի՝ ծագումին հետ Թուրքերը արօտավայր կը տանէին Հայերէ
կողոպտուած հօտերը, մինչ Եոզղատի տարագրուած Հայ կիները, աղջիկները
եւ մանուկները կը պատրաստուէին Ինձիրլի գիւղէն մեկնելու, երբ
Թարա Հաճըլի գիւղէն էսէ Բեհեայի որդին Շէյխ Մէհմէտ-հրացանի հար-
ուածով մը նշան տուաւ ամբոխին շարդելու կարաւանը:

Թուրք, Բուրտ եւ Զէրքէզ, այր-թէ կին, խուժեցին-հայերու վրայ
եւ սկսան անխնայ կոտորել կին, աղջիկ, տղայ, մանուկ, երախաներ:
Թուրք-կիներ կը խուզարկէին շարդուած-հայերու դիակները, կ'առնէին
անոնց-զգեստները, շապիկ, շապկընկեր, կօշիկ, գուլպայ, եւ ինչ որ
կը գտնէին անոնց վրայ, եւ այս արիւնոտ զգեստները կը տանէին Եոզղատ
շուկային մէջ հրապարակով ծախելու:

Կոտորածի ընթացքին Թուրքեր, Բուրտեր եւ Զէրքէզներ ընտրեցին
գեղեցիկ աղջիկներ, հարսեր, կիներ, ոմանք վիրաւոր, ուրիշներ՝ անվէրկ
եւ իրենց կողոպուտին հետ զանոնք բեռցուցին իրենց ձիերուն, եւ
էշերուն վրայ, տարին զանոնք իրենց գիւղերը զանոնք աճուրդով ծախելու:

Ջարդարարներու պետը եւ Գարա Հաճըլըցի Շէյխ Մէհմէտ մարդիկ ղրկեցին շրջակայ դաշտերն ու անտառները ամէն կողմէ ԲԻԻԼԻ/ հաւաքելու եւ բերելու չոր խոտ, ցախեր, փայտի կտորներ: Ջարդուած Հայերու դիակները ղրկեցին իրարու վրայ, մեռւիւններ, վիրաւորներ, իրարու հետ քով քովի: Ասոնց վրայ լեցուցին չոր խոտ ցախ ու ցրիւ, ապա թիթեղներով քարիւղ թափեցին անոնց վրայ եւ հրկիզեցին կենդանի կամ մեռեալ Հայերը:

Թէֆիգ Զատէ Ապտուլլահ, այս մարդը Եոզղատի կառավարատան առջեւ նստած խեղճ ու անձարակ հազիւ կրնար իր հացը ձարել աղերսագրեր շարադրելով անգրագէտ Թուրքերու եւ Բուլտերու համար, եւ կը գոհանար անոնց իրեն տուած քանի մը դահեկանով: Այս մարդը ջարդէն եւ կողոպուտէն հարստացաւ. Շինեց 5000 հնչիւն ոսկի, տիրացաւ մեծամեծ կալուածներու, առանց կալուածագրի: Ինք հեռացնել տուաւ Եոզղատի հայ փաստաբանները Արմենակ Պարիկեան, Նահապետ Տէմիրձիպաշեան, առաջին եւ երկրորդ կարաւաններուն հետ որպէս զի իրեն ասպարէզ բացուի:

Այս տասնապետի գլխաւորութեամբ Թուրքեր եւ Թրքուհիներ պաշտօն ստանձնած էին, կը մտնէին Եոզղատի հայ տունները, կը խուզարկէին ամէն կողմ, թանկագին իրեղէնները կը հաւաքէին առանձին սենեակներու մէջ, եւ կնքելով կը գոցէին դռները: Ասիկա տեղի-կ'ունենար ցերեկ-ատեն, բայց գիշերը ժամը տասին ետք արգիլուած էր դուրս ելլել կամ լոյս վառել: Խաւարի մէջ նոյն տունները կը բանային եւ ամէն ինչ գաղտնի կը փոխադրէին իրենց տունները:

Ազատեցի Բաւաթայ Բըրատուր
Կիւլլիբէ Բուլատուր և Զաւար Բախթուր
Ճարտէր 1932

էջ 87 Ձեռ. 19

Առեւանգում

Հոկտեմբեր 1914-ին իվեր Եոզղատի Հայերը անպաշտպան մնացած էին
այրերը եւ երիտասարդները զին ուոր տարուած էին:

Եոզղատի նամակատան տնօրէն Կիրիտլի Հիւմի, Աձէնթ Արթաթի, անբարոյ կաղ

Յոյն մը ԲԻ/ԻԻԻԻԶ/ԹԻԻԻԻԻ, Ապտուլլահ Օղլու Ալի եւ Շեւքէթ

երկու եղբայրներ եւ ուրիշ շատ մը Թուրքեր առիթէն օգտուելով կը
անպաշտպան/

մտնէին/Հայերու տունները եւ կը գործէին ամէն տեսակ ապօրինու

թիւներ, կը լլկէին աղջիկներ եւ հարսեր, եւ երբ տեղահանութիւնը

սկսաւ, զանոնք կը յանձնէին Հայերու կոտորածին համար կազմուած

մասնաւոր յանձնախումբին:

Նիզամ Ջատէ Ալի առեւանգեց Յովհաննէս Բէսիկպաշեանի կինը,
զոր իր տունը տարաւ անոր երկու փոքրիկներով.

ձիրիտ Ջատէ Նուրէտտինի որդին Հիւսնի, որ հրամանատար
եղած էր ջարդարարներու,, առեւանգեց Արմենակ Զալըզեանի երկու
աղջիկներ: |

1) Դու Կալիպ Կիւր Կիւր

էջ 89, Զեռ. 19 եւ 20

✓ Ալլը Զատէ Մէհմէտ առեւանգեց Տիգրան Անդրէասեանի կինը:

Տիգրան այս Թուրքին օգնած էր զայն սնանկութենէ ազատելու համար:

✓ Կիրիտլի Հիւսի նոյն Տիգրան Անդրէասեանի 12 տարեկան դպրոցական աղջիկը բռնաբարեց զայն իր տունը տանելէ ետք:

✓ Կարապետ Քիւրքճեանի 18 տարեկան դպրոցական աղջիկը բռնի ամուսնուցին Պէթթաշ Ահմէտ Օղլու Մուսթաֆայի հետ:

✓ Պազըրճի Զփֆէ Մահմուտ բռնի իրեն կնութեան առաւ Յովակիմ
երեք/
Ալապիլէկեանի կինը, որուն/զաւակները որբ մնալով մեռան:

էջ 85, Զեռ 19

Տանըշմանի մէջ շարդ

X

Եոզղատի Հայերու հինգերորդ կարաւանի երկրորդ մասը
400 հոգի տարին Տանըշման քաղաքի հիւսիսային կողմը 28 Օգ 1915 ի
Եոզղատէն կազմուած շարդարարներ կը հսկէին անոնց վրայ: Տանըշ-
մանի մէջ զանոնք մերկացուցին, ձեռք ու ոտք իրարու կապեցին,
~~իսկ~~ Թուրք, Քուրտ եւ Զէրքէզ գիւղացիներ/այրեր ու կիներ/
գործիքներով, յարձակեցան մերկացած եւ կապկպուած Հայերու վրայ
եւ ամէն տեսակի չարչարանքներ տալով զանոնք շարդեցին:

Տանըշմանի այս ազարակը կը պատկանէր Եոզղատցի Փափագեան
ընտանիքին. Թուրքեր զայն գրաւած էին արդէն:

Տանըշման բերին նաեւ Եոզղատի 10—18 տարեկան հայ աշակերտ-
ները եւ զանոնք շարդեցին չարաչար:

Զինապահար

Եռզդատէն, Պողազլեանէն, Ազ Տաղ Մատենէն եւ այս քաղաքներու մօտակայ 70 ի չափ հայաբնակ գիւղերէն 1914 Յուլիս ամսունան ընթացքին արդէն հեռացուցած էին զինուորական տարիք ունեցող երիտասարդ Հայերը:

Սպրիլ եւ Մայիս 1915 ին այս քաղաքներու եւ գիւղերու
 Մէջ/ փողոցներուն մէջ կառավարութեան հրամանով մուսուլմաններ
 կանչեցին ֆֆֆֆֆֆֆֆֆֆֆ եւ ծանր վիճակներու մէջ սպառնալիքով
 պարտադրեցին որ ամէն զէնք ունեցող յանձնէ զայն կառավարութեան:

ՊՈԼՍՈՅ Պատրիարքը Զաւէն Եղիայեան բօլոր նահանգներու եւ գաղութներու առաջնորդներուն ղրկեց հեռագիրներով մասնաւոր հրահանգներ թէ ի՛նչ փոփոխութիւններ յորդորելով որ Հայերը Թուրք կառավարութեան հօլու հպատակ մնան եւ ոչ մէկ դէպքի առիթ տան։ Նոյնպէս Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը իր բօլոր շրջաններուն ղրկած էր հրահանգներ որ անպատեհ դէպքերու առիթ չտան։

Եղգղատի Առաջնորդ Ներսէս Եպս. Դանիէլեան եկեղեցիներու
մէջ կարդալ տուաւ Պոլսոյ Պատրիարքին հրահանգ հեռագիրը եւ

Համախոհորհուրդ Եռզղատի Բնիկները: Ազգացիքի Ժողովի որոշումներուն

Համեմատ յորդորեց որ Հայերը յաճենն իրենց զենքերը: «Յաջե՛լ յո՛ւր
Գրառ Է Առաջագործ, Յիւր Կարգաւոր Նկարագրով յարգաւոր Սպաս իմ»
Եղողատի, Պողազլեանի, Ազ Տաղ Սատէնի քաղաքացիները եւ

Միւս Թ գիւղերու շինականները մեծ-մասով յաճանեցին իրենց
գէնքերը: 1

Տես Եոզղատ, ձեռագիր, Նուպարեան Մատենադարան, Բարիզ, էջ 2,
Հայկաբէն Տարեգիրք, Պոլիս 1922, էջ 122, 138, 139 եւ 141.

Յուշամատենան Մեծ Եղեռնի, Պէյրուս 1965, էջ 320-323

49-Summary of Progress, pg 42

Impro-
 thanks to
 in the
 9 months
 for the
 long-term
 in the
 in the

Լրացուցիչ⁴ ուերիշ հրամանագիր մը 22 Ապրիլ 1915 ին կ'ըսէ
 Թէ Պատերազմական Նախարարութիւնը արտօնած է զէնքի տակ կանչել
 19—20 տարեկան երիտասարդներէն զատ ամէն անոնք որոնք կրնան
 զէնք կրել: Այս տրամադրութիւնը գործադրուեցաւ լայն առումով
 բոլոր այն տեղերը ուր Հայերու թիւը կարելոր էր: 2

"Նոյնպէս թիւ 29, 5 Մարտ 1915ի զադտնի հրամանագրին
 յօդուածը կ'ըսէ "Թէ ամէն տեղ արթուն հսկելու է, հարկ է
 զգուշանոր ըլլալ եւ թոյլ չտալ որ Ի խժոժութիւններ գործուին
 մանաւանդ այն տեղերը ուր գործնականապէս յարձակումի նշաններ
 չկան եւ այսպէսով /Հայերու/ անոնց համոզում գոյացնել տալ
 որ ոչ մէկ չարիք պիտի հասնի անոնց որոնք հաւատարիմ են. Նոյն 3
 պէս հարկ է ժողովուրդը չընդվզեցնել զայն մղելով զրգրութեան:

Ոստիկաններու եւ զինայրերու /ժանտարմ/ վկայութեան հա—
 մաձայն շատ անգամներ գրուեցաւ, զօրաբաժնի հրամանատարի հար—
 ցումներուն պատասխանելով, Թէ Եոզղատի Հայերը Դադնակցութեան
 եւ Հնչակեաններու հետ կապ չունին, սակայն Նոյն անձերը /որոնք
 պատիւ կը զգային Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն Կուսակցութեան
 պատկանելու/ Նեճադի Պէյի միջնորդութեամբ մատնեցին, բանակի
 եւ զօրաբաժնի հրամանատարներուն Թէ Հայ երեւակայական կոմիտէ
 մը գոյութիւն ունի, բան մը քորուն վրայ իշխանութիւնները
 համոզում գոյացուցին:

Ազ Տաղ Մատենի Գոյամարտը, Կիւլպէնկ Գալուստեան եւ Նազար
 Գաբիկեան, Մարտի 1932, էջ 40:

2. Հազարապետ Սալիմ Պէյի տեղեկագիրը՝ ղրկուած Պոլիս Հար—
 ցաքննիչ Զ Դատաւորին: Զիւլհիւր.

3. Նոյն

Անընթ / իշխանութիւնները/ հրաման տուին քննութիւն կատարելու, զէնքեր փնտռելու, բայց գտան միայն այն զէնքերը զորոնք խուզարկուները իրենց ձեռքերով զետեղեցին, եւ վերջապէս հրաման ստացան Հայերը տեղահանելու... " 4

... "Հայ-գիւղերու մէջ 2-ը շատոյտի ընթացքին, զինայրերու գունդին հրամանատար Թէվֆիգ Պէյ/ էֆէնտի սպաննել տուաւ բազմաթիւ Հայեր առանց պատճառի, այն պատրուակով թէ անոնք Կոմիտէներու կը պատկանէին:

"Ասով միայն չգոհացաւ, այլ 18 Յունիս 1915 ին Միւթէ Ճեմալ Պէյ/ սարրահին/տուաւ տեղեկագիր մը որով կ'ըսէր թէ աշխատաւորներու իններորդ գունդի Հայ զինուորները ղրկելու է նոյն գունդի երրորդ եւ չորրորդ վաշտերուն; որոնք կը գտնուէին Գըր Շէհիր. թէ առանց այս առաքումին, կ'ըսէր ան /Թէվֆիգ/, անոնք /Հայ զինուորները/ պիտի մասնակցին ըմբոստութեան եւ պիտի խանգարեն գաւառի անդորրութիւնը... " 5

9
Իսկ 5 Մարտ 1915 Զորեքշարթի կէսօրէ ետք ժամը 1 ին, Եոզղատի նախկին Միւթէսարըն Ճեմալ Պէյ Պատերազմական Ատեանի առջեւ այսպէս վկայեց. "...Յունիս 10 ին, Թէվֆիգ Պէյ ինծի իմացուց յուշագրով մը թէ իսլամները աւազակներու /Հայ/ յարձակումներէն կը վախնային: Ինծի տուաւ տեղեկագիր մը, որ կը պարզէր իր գործունէութիւնը եւ կը թուէր ըմբոստութիւններու շարք մը:

"Ինձմէ կը խնդրէր որ գիւղերու Հայերը, որոնք թնդանօթներով զինուած էին /կ'ըսէր/, այլուր տարագրուին եւ անոնց

4. նոյն

5. նոյն

տեղ բերուին Թուրքեր: Հազիւ իմացայ այս թնդանօթներու պատմու-
թիւնը, քննութիւն մը կատարեցի, բայց քննութիւնս բանի մը
չյանգեցաւ. ըմբոստութեան հետքն իսկ չգտայ. միայն՝ բանակէն
քանի մը փախստականներ այն տեղ լեռները ապաստանած էին:

"Ասկէ ետք, Յուլիս 18 ին հասաւ տարագրութեան հրա-
մանը..." Անգարայէն:⁶

Հայերու ունեցած թնդանօթի մասին, Միւթէսարըֆ ձեմալ
Պէյ կը պատասխանէ Պատերազմական Ատեանի նախագահ Հայրէթ Փաշայի
հարցումին.

"Դուք ալ, Փաշա, զինուոր էք, եւ զիտէք թէ ինչպիսի դժուա-
րութեամբ կարելի է տեղափոխել թնդանօթ մը: Ինչպէս լեռներու
վրայ թափառող բուռ մը փախստականներ կրնան իրենց հետ թնդանօթ
պտտցնել:"⁷

Եոզղատի Հայասպանութիւնը դատապարտող Թուրք Պատերազմական
Ատեանի 8 Ապրիլ 1919 ի դատավճիռը, մասնաւորապէս կը ֆիքսֆի հերքէ
Եոզղատի Հայերու ապստամբութեան պաշտօնական եւ անպաշտօն լու-
րերը. "...Վերջին անգամ /Թուրք/ պաշտպան փաստաբաններու եւ
ամբաստանեալներու պաշտպանողականները լսուեցան եւ խօսեցան
/Հայերու/ ըմբոստական շարժումներու վրայ, ըսին թէ երբ թշմանին
մեր /Թուրք/ հողամասերը գրաւած էր, քանի մը թեթեւամիտ կու-
սակցականներու /Քոմիթէի/ ղրդումով եւ քաջալերանքով /Հայեր/

6. Տես La Renaissance թիւ 81, Եշ. 6 Մարտ 1919, Թուրք Պատե-
րազմական Ատեանի առջեւ/նախկին Միւթէսարըֆ ձեմալ Պէյի վկայու-
թիւնը:

7. Նոյն

Թշնամիի կողմը անցան եւ մասնակցեցան խռովարարի շարժումներու,
դիմեցին ապստամբութեան եւ Օսմանեան սահմաններէն անդին իրենց
ազգակիցներուն շարժումներուն հետեւեցան":

"Բոլոր այս յիշուած պարագաները, այդ տեսակ ոճիրներ
գործելու /Հայերը տեղահանելու եւ շարդելու/ արդարացումի փաստ
չեն, որովհետեւ եթէ Հայ ժողովուրդէն մէկ մասին ալ փոփոխիչ/
մասնակից եղած ըլլայ /Ռուս բանակի կամաւոր Հայերու գործունէութեան/
մնացած մասը փաստօրէն ցոյց տուած է իր հաւատարմութիւնը //
եւ բոլոր /Թուրք/ պաշտօնեաները... առանց ցեղի եւ կրօնի խտրու
թեան, պաշտպանելու էին, զթառատ հօր մը պէս, իրենց յանձնուած
ժողովուրդին կեանքին ու իրաւունքը, ինչ որ բացարձակ հրաման
մըն է մեզի /Խսլամներու/ համար..."

"Յիշեալ Բեմալ Պէյ, իր պաշտպանողականով փորձած է Վանի
Կարինի եւ Պիթլիսի Խսլամներուն դէմ անգթութիւններ գործուած
ըլլալուն պատասխանատուութիւնը բեռնել Եոզղատի Հայերուն վրայ,
որոնք ոեւէ ակնյայտի ապստամբութեան շարժում կատարած չեն.
այդ /փորձը/ ոչ օրէնքի ոչ ալ խղձի համաձայն է":

"...Իրենց /Բեմալ, Թէվֆիգ, Ֆեյեազ/ ձեռագիր փաստաթուղ
թերը կը հաստատեն որ զինայրերը /Ժանտարմ/ /կարաւաններուն/
ընկերացած են շարդի նպատակով, եւ այս մասին կասկած կամ անո
րոշութիւն բնաւ չկայ":

".../Թուրք/ պաշտպան փաստաբաններուն առջ բերած պաշտպ
անողականները բացառականապէս ոեւէ արժէք չունին:"

8. 9. 10. Տես Թուրք Պաշտօնաթերթ "Թագուհի Վեզայի"
Թիւ 3617, հրատարակուած Պոլիս 1919, Օգոստոս 7:

Պողազլեանի Գայմագամ Քեմալ Պէյ 30 Ապրիլ 1915 ին Չաթի
գիւղապետ Յակոբ Աղա Տէմիրձեանի նամակ մը գրեց մահուան սպառ-
նալիքով հաւաքելու բոլոր զէնքերը/եւ չ յանձնելու թուրք կա-
ռավարութեան, ԲԻԿԻԷ/ԲԻԿԵՄ/ՎԷՋ: 11

Չաթի վարժապետ Պետրոսի տան մէջ Մայիս ամսուան մէջ
ժողովի նստան Չաթի երեւելի Հայերը, որոշեցին Եղգատի Առաջ
նորդին կարծիքը առնել: Յակոբ Տէմիրձեան եւ Մանուկ Թորոսեան
գրեցին ներսէս Եպս. Դանիէլեանի, որ իրենց նամակով մը հրամայեց
յանձնել զէնքերը: 12

Գիւղի փորձառու տարէց Հայեր յորդորեցին յանձնել զէնքերը,
սակայն երիտասարդները մերժեցին բացարձակապէս: Առաքել Հաճի
Ասատուրեան իմացուց թէ զէնքերը յանձնել կը նշանակէ թուրքերուն
առիթ տալ գիւղի բոլոր Հայերը մորթելու: Որոշեցին լեռ բարձրա-
նալ եւ կռուիլ: 13

Ոստիկանապետ /Թապուր Աղասը/ Գասըմ Պէյ 100 ոստիկան
ներով մտաւ Չաթ, պահանջեց Հայերու զէնքերը գիւղի երեւելի.
Հայերէն, որոնք իրեն պատասխանեցին. "Մենք զէնք չունինք":

Գասըմ Պէյ բանտարկեց Չաթի այրերը եւ չարչարեց զանոնք:
Չաթ գիւղացի Յոյն մը Հաճի Սաւա Օղլու Աւրամ Գասըմ
պէյի յանձնեց ցանկը այն Հայերուն որոնք զէնքեր ունէին կամ
կուսակցութեան կը պատկանէին: 14

Գասըմ Պէյ երեւելի 80 Հայեր շղթայակապ ղրկեց Պողազ-
լեանի/Ֆեֆ Քեմալ Պէյի, որ Չաթ ղրկեց ոստիկանի համազգեստով
ծպտուած ոճրագործներ, որոնք խուժանին հետ մտան գիւղ, խուզար-
կեցին տուները եւ հաւաքեցին զէնքերը:

11, 40. 12, 41, 42, 13, 43. 14, 44: Ազ Տաղ Մատենի...

"Կարապետյանի Բժշկական կենտրոնը"
 « Կրթիչ Գրայն-Եմ Բ, մայրաքաղաքում
 թիվ 4 ու թիվ 5-ը քաղաքի Երանյան - մեթոդիկ
 կոմիտե (= երբ. քաղաք - Կոմիտե և շրջակայքային
 խ-մարմին Գեղարքունիքի կոմիտե) ... Սրտիկ Է
 առաջ ընդհանրապես, Բո-դրա մշակող Բո-դր
 կայքի Բնակչի, և այս Եստե Բնակչի
 ու-մ Է Բնակչի Բնակչի:

"Եստե Բնակչի Բնակչի Բնակչի
 Բնակչի Բնակչի և Բնակչի Բնակչի
 Կրթիչ Կրթիչ Կրթիչ:

Տե՛ս. Կ. Կ. "ԱՊՐՈՆՈՐԴ", Եստե Կրթիչ, Կոմիտե, 1921

Էջ 129 - 133; Կ-մարմին Է 136, թիվ 1;

Կ-մարմին Է, առաջ

Կ-մարմին Է (Կ-մ 141-146)

Կ-մարմին Է: Այս Կ-մարմին

Կ-մարմին Է Կ-մարմին Է Կ-մարմին

Կ-մարմին Է: Documents officiels

concernant les Massacres Arm.

18/2/1915 Paris, Imp. Turabian, 1920, էջ 88-89

Կ-մարմին Է Կ-մարմին Է, որ Կ-մարմին և Կ-մարմին
 Կ-մարմին - Կ-մարմին Է, Կ-մարմին Է Կ-մարմին
 որ Կ-մարմին Է Կ-մարմին Է Կ-մարմին և Կ-մարմին
 Է Կ-մարմին Է Կ-մարմին Է Կ-մարմին:

Այս Կ-մարմին Է Կ-մարմին Է Կ-մարմին Է Կ-մարմին
 Կ-մարմին Է Կ-մարմին Է Կ-մարմին Է Կ-մարմին

Կ-մարմին Է Կ-մարմին Է 1965, էջ 221-258

Կ-մարմին Է Է 237-239

~~but~~ enge bz 526-534 rums heyrbe
 purfimeres bzous t wof t rpe purfimeres
 (The memoirs of Naim Bey, Hedder and
 Stoughton Limited, 1920 London) ur
 deyrbe durr ukemefand u fufupfimeres
 (In t x d fupfimeres t durr yfu-gmefupfimeres)

"Fufupfimeres bzous fufupfimeres ukemefand u fufupfimeres
 fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres t:

"Uzu ukemefand fufupfimeres ukemefand t
 wof t rpe fufupfimeres ukemefand u fufupfimeres
 fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres
 fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres

"fufupfimeres ukemefand fufupfimeres fufupfimeres
 fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres
 fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres
 fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres

"fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres
 fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres

fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres fufupfimeres

fufupfimeres, ukemefand fufupfimeres, 1965, bz 16
 (In purfimeres fufupfimeres)

Կոչ 13 մայիս 1915 թ. Զարարարներն - Խորհուրդը վաճառ-
 քայնում: 16 մայիս 1915 թ. թո՛ղ Զարարարներն -
 Խորհուրդը վաճառքույն և Գործադիրը հաշմարյալ արժե-
 քործարարության սխալն արձանագրեց: «Մեծագրեմի Լեռն» (1)

Տեղ. Կոչումայան Թ. Բժժ. հիվանդ Ք. Չապար-
տյան, Զարբառ հիվանդանոց, Կեղեր 1968
Բժ. 324-328 -

62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 5

(1) Տեղանունը քաղաքի ցանկում -
 Կոմիտասի հիշատակը հիմնականում

- 1- Առաջին հարկի փողոց, փարապետ,
  - 2- Գալստիսի փող, Կոմիտասի հիշատակը հիմնականում,
  - 3- Բաղրի փող, Կոմիտասի հիշատակը " ,
  - 4- Բաղրի " , Զոհարի " ,
  - 5- Բաղրի փող, Երևանի փող, Երևանի փող, Երևանի փող,
  - 6- Կոմիտասի հիշատակը փող, Կոմիտասի հիշատակը " ,
  - 7- Կոմիտասի հիշատակը փող, Կոմիտասի հիշատակը " ,
  - 8- Կոմիտասի հիշատակը " , Կոմիտասի հիշատակը " ,
  - 9- Բաղրի փող, Կոմիտասի հիշատակը փող, Կոմիտասի հիշատակը,
  - 10- Կոմիտասի հիշատակը փող, Կոմիտասի հիշատակը,
  - 11- Կոմիտասի հիշատակը փող, Կոմիտասի հիշատակը " ,
  - 12- Կոմիտասի հիշատակը փող, Կոմիտասի հիշատակը " ,
  - 13- Կոմիտասի հիշատակը փող, Կոմիտասի հիշատակը " ,
  - 14- Կոմիտասի հիշատակը փող, Կոմիտասի հիշատակը
- Կոմիտասի հիշատակը և Կոմիտասի հիշատակը,
- 15- Կոմիտասի հիշատակը փող, " ,

Քո-րդ խաւաւարներէն 1915 Սեպտ. ր. Դաւան-
ետը և զորք Քաճաւար յաջաւար-ժրո զաւարիւ
խաւարիցն հաւեր⁽¹⁾ այս յաջաւար-ժրոք քաւաւար-
քի և ունիւն զաւար և զարտաւարիւք արտաւ
յաջաւար Դրոյս ալ յարմարէտը, որոնք հաւեր
հոյնից ինչոպիսի իր, իւրք իր քաւաւար զաւար
զարտաւարիւք արտաւ յաջաւար ալ Բա-
(հայաւար) յարմարէտը, որոնք հաւեր զարտաւ
իր, աւարիւք իրք ինչոպիսի իր ^{Բաւարիւք իր} յաւար-
քի և ինչոպիսի իր: Բաւարիւք:

Տե՛ս 1) Երազմարտ յաւարիւք քաւ

Արաւիկ Դաւար, Ք. 5 փետր. 1919,
արտաւարիւք արտ իւրք, Դաւարիւք
Արաւիկ Դաւար;

2) Դաւար յաւարիւք քաւ, որոնք ին
չոպիսի իր Դաւարիւք արտ իւրք յարտաւ-
արտաւ արտաւ արտ, և ին
արտաւարիւք:

3) Զաւարիւք արտաւարիւք, որոնք
արտ իւրք ինչոպիսի իր
Տե՛ս արտաւարիւք, Դաւարիւք, և
Արաւիկ Դաւարիւք
Դաւարիւք արտաւարիւք քաւ
արտաւարիւք
Արաւիկ արտ իւրք արտաւարիւք:

1) Տե՛ս Դաւարիւք 7/3/19, 11¹² ր. Երազմարտ ԵՐԿ
Դաւարիւք արտ իւրք:

2 f 4 m 6 n 7 o 8 p 9 q

Участок - земельный участок из земель
 для размещения объектов размещения
 объектов размещения - земельный участок
 для размещения объектов размещения
 для размещения объектов размещения
 для размещения объектов размещения

Congress, the Congressmen, that may interfere in
 the domestic affairs of the State, Congress is the
 highest power & is responsible to the people
 of the State.

Sta. Lumberg, 13/2/19, *trypanox quinifera*.

Frage, Wofür haben wir den Wahl zum Präsidenten ?

In umbecepe, af up infuente fac puz de huzino
^{afecunguierre puzino}
~~af puzino~~ de puzino puzino puzino puzino
 de puzino puzino puzino puzino puzino puzino

ՅՐՀՀԱՅԻՐ ԱՆՔԱՆՈՒՄ ԲԱՏ ԴԱՆՈՒՄԱՐ ԲԱՅԾԱՐՔԱՅԻՐՔԻՔԷ,

²²
Լուսնամի, 13/2/19, Եղջղարտ քաղաք

« ԲՀԼԻՐ ԽԱՍԱՆԻՖ. ԴԱՅԴԱՅԴԱՆԵՑ 500 ՅՐԱՍԻՐ ԶԵՐԲԵՐՈՎ
ՀԱՐԱՆԱՅԻՐ.
ԱՅՈՋԱՐՏԻՅ (ԲԵՐԱՆԱԿԱՆ ԵՐ ՊՐԵՐԻՅ (ՊԱՐԱՏՐԱՅԻՐՔԻՔԷ) ԱՅՈՋ-
ՈՇԲԱՆԵՐՔ. ԱՅՈՋՈՐԾ ՊԱՆԴՈՒՄԻ ՔՐԵՐՔԷ ...

ՔՐԵՐԱՅ և ՓԵՐԱՅ ... ՏԵՐ ՀԱՐԱՆԻՔԷ ՔՐԵՐԱՅ և ՔԱՐԱՆԻՔ
ՀՐՈՇԱՐՔԱՆ ԱՅՈՋԱՐՏՈՂՔՔԷ, ԱՅՈՋԱՆԻՔԻ ԱՆԱՅ: ԴԱՐԻ
ԻՐ ԱՅՋՏՐԱՆԻՅ ԱՆՁԻ ԱՅՈՋԱՆԻՔԷ ԴՅ ՊԱՆԴՈՒՄԻ ԴԱՆՈՒՄ
և ԱՅՈՋ ԵՐԴՅՐՔԷ: ԵՆ ՅԵՐԱՅ ԽՆՋՅԱՆՔԷ ՀԱՐԱՆԻՔԷ:

... ԴԱՐՔԱՆ ԱՐԱՄԱՅ ՈՐ ՔԵՐԱՅ և ԶԵՐԲԵՐՈՎ (ԽԱՐԵՐԱ -
ԱՐԵՐԱՅ ՔՐ ԽԵՐԷ ... »

Եղջղարտ ԵՐԴՅԱՆԻՔԷ, 45 ԴԱՐԱՐ. ԵՆՈՋԻՐ ԱՅԵՆ ՔՐ
ՎԽԱՅԻՔ ԲԱՐԱՆԻՔԷ ԼԱՆԵՐՔԷ ՊԱՐԱՆԱՅԱՐՔԱՆԱՅ ՈՋԱՆ-
ԴՈՐՔԵՐՔ:

(ՏԵՐ. ԶԱՅԷ ԶՅՆ ՎՅԱՆ)

ԲԸ. ՀԱՐԱՄԱՅԻՐ ՏԵՐԻՏԵՐԱՆ, ՔՐ ՈՐ ԴԵՐԱՐԱՅ ԴՅ ԲԱՐԱՆԻՔԷ ԵՐ
ԱՐԱՄԱ Ե ՈՐ ԶԱՅԷ ԲԱՐԱՆԻՔԷ ԽԱՅԱՆ ԲԸ ՈՋԱՆԻՔԷ
ԱՅՈՋԱՐ ԱՐՅԱՆԻՔԱՆ և ԵՆ ՈՐ ԵՐԴՅԱՆ ԽԱՅԱՆ ՀԱՐԱՆԻՔԷ:
ՎԵՐԱՐԱՅ ԶԵՐԲԵՐՈՎ ԲԱՅԾԱՐՔԱՅԻՐՔԷ և ՎԵՐԱՅ ԱՐԴՈՒՄԻ
ԱՅՈՋԱՆԻՔԱՆԱՅ ԲԱՐԱՆԱՅԻՐ ՏԵՐԱՅ ԱՅԵՆ, ԴԱՐԱՆԻՔ-
ՇՐՄԻՔ ԱՐԱՆԱՅԻՔԷ ԶԵՐԲԵՐՈՎ ԱՅԵՐ:

ՏԵՐ, ԼԱՆՈՒՄԻ 9/2/19, Եղջղարտ քաղաք,
ՎԽԱՅԻՔ ԲԸ. ՀԱՐԱՄԱՅԻՐ ՏԵՐԻՏԵՐԱՆ:

X

Բզ. օր, 4 հուլ. 1918, թո՛ղ երեսփոխաններու - ներսը
օրակարգի հարց ըսու - հայերու հոգորածը. Տիգրանի էր
երեսփոխաւ ֆու - արս զէյ ներկայացուց 10 յօդու -
ւերէ Բաղկացած արժանաւաստի յի, որ Բաղկաց -
ուցան և որու երկնէրոյ յօդու - արս ի՛նչ.

« Եւրոպայի օրէփետրու - և Բաղկացուցի
երեսփոխանաւ Գորգիսի որիւ հարկանայ առ Լաւրայ
օրէփետր երեսփոխանայ ինչ որ ինչիւր ինչիւր թու -
արկանայի Գորգիսի յի » Թո՛ղ զերեսփոխ Բարդիս:

« Զանաւորի Լաւր և Բաղկացուցի փառ -
աներու Գորգիսի Բարդիսի արկանայ առ յի
հանգի » :

Բզ. 21 հուլ. 1918 Առ - քան Լաւր Գորգիսի
զերեսփոխ Գորգիսի զանաւորի Գորգիսի
հոգարարի զանաւորի Գորգիսի Գորգիսի
Գորգիսի յի Գորգիսի Գորգիսի. Գորգիսի Գորգիսի
Առ - քան Գորգիսի Գորգիսի Գորգիսի Գորգիսի
Գորգիսի Գորգիսի Գորգիսի Գորգիսի:

Բզ. ^{Բզ.} 16 հոգ. 1918 Գորգիսի Առ - քան Լաւր
Գորգիսի Գորգիսի Գորգիսի Գորգիսի Գորգիսի
Գորգիսի Գորգիսի Գորգիսի Գորգիսի Գորգիսի
Գորգիսի Գորգիսի Գորգիսի Գորգիսի Գորգիսի
Գորգիսի Գորգիսի Գորգիսի Գորգիսի Գորգիսի:

1174- 5/3/19 L5-8 Ե՛ւ չէր վրէժ

« Զեղքը իրենք - Դաժարաբեկ հրահանգ իմ
որ յանձնարարող իջ ֆաշիստ և արաբիստ -
Զեղքը որոնց և ^{զեղքը} ~~հանձնարարող~~ առհասարակ և
յանձնարարողը որոնք:

« Տրամադրեց արգելի ~~առ~~ իրենք արտա
հանումը արգելի Երևանի քաղաքում:

« Ի՞նչ պարզաբան թեքի ի՞նչ որ երբ (5.07.1915)
այս զորք ինքն ինքն ինքն ինքն ինքն...

« Կարգադրեց Կարգադրի Ինքն (Կարգ
Կարգ Կարգադրի ինքն ինքն ինքն ինքն,
որ ի՞նչ Կարգադրի Ինքն, Կարգադրի, Կարգադրի
և Ինքն ինքն (Կարգադրի) Կարգադրի և
Կարգադրի Կարգադրի Կարգադրի Կարգադրի
Կարգադրի և Կարգադրի Կարգադրի, Կարգադրի
այս Կարգադրի և

L5-8 25/2/19, Կարգադրի Կարգադրի

« 23/2/19 « «

22/2/19 « « և Կարգադրի

18/2/19 Կարգադրի և Կարգադրի

Le gouv't turc, après mûres délibérations, ^{décida} ordonna,
organisa et ^{fit} exécuta le génocide du peuple
arménien pensant ainsi résoudre le
problème arménien.

Jeff 5/3/19, 11:17 am
y lorne sh-z yzsh

[illegible]

Лаш. Гурбул - Гурбулматчегъ тунго саргуст
 ле. маңаф те мотгоз ндэр гурдматчегъ рк
 Ридеулар Гурбулматчегъ саргуст-матчегъ тунго саргуст
 тунго.

Strom - Transport Energie muss immer fließt es
Beispielweise Kesselrohre u. Turbinen Wärmegewinne...
bei sehr geringen Wärmeverlusten ab: $\rightarrow$

am
62 119

Samstagabend für den 1. April, 1888
48 neue Briefe, 10 Briefe, 10 Briefe: 10 Briefe
10 Briefe 10 Briefe, 10 Briefe 10 Briefe
10 Briefe 10 Briefe 10 Briefe: 10 Briefe
10 Briefe, 10 Briefe 10 Briefe:

48 neue Briefe - 10 Briefe, 10 Briefe
10 Briefe: 10 Briefe 10 Briefe 10 Briefe
10 Briefe:

Die Samstagsabende 1888
Samstagabend, 10 Briefe
10 Briefe 10 Briefe, 10 Briefe
10 Briefe 10 Briefe, 10 Briefe
10 Briefe, 10 Briefe

10 Briefe 10 Briefe
10 Briefe 10 Briefe

10 Briefe 10 Briefe 10 Briefe, 10 Briefe
10 Briefe 10 Briefe: (230 Briefe)

Chaymar & Haymar haymar

անհո-ր, Տեղեկություն: Բայի հանգրվանը և
 Ա-ը էր, և դուրսը՝ անհանգրվան:

Մեկնադրե պարամուրթը. Գ. 240 (պարամուրթ)

x x

ԲՆԱՅՈՒՆ ԵՐ ԲԻՅԱՆ, ՎԵՐԺԵԺ ԴԻՅԱՆԻ, ՎԵՐԺԵԺԻ
 Կ'ՆԱՐԻ 10-15 շաբաթ 25 ԵՐԻՅԱՆ և զանազան
 ԲԵՐԱՄԵՐ: (Զ. Գ. 7. 1915) Գ. 358

x x

Ա-ը ԵՐԱՆ - ԴԻՅԱՆԻ, ԵՐ ԼՖ. Ա-ը ԵՐԱՆ
 ԴԻՅԱՆ ԵՐԱՆ - ԶԱՆԻՅԱՆ ԶԵՐԱՅԻՆ, ԵՐԱՆԻ ԴԻՅԱՆ
 ԵՐԱՆ - ԴԻՅԱՆԻ ԲՆԱՅՈՒՆ ԵՐ ԴԻՅԱՆԻ և ԵՐԱՆ ԴԻՅԱՆ
 ԵՐ ԵՐԱՆ և ԵՐԱՆԻ:

x x

ԵՐԱՆ ԴԻՅԱՆԻ ԵՐԱՆԻ ԵՐԱՆԻ,
 ՎԵՐԺԵԺ " ԲՆԱՅՈՒՆ ԵՐԱՆԻ,
 Ա-ը ԵՐԱՆ " ԵՐ ԼՖ.

ԵՐԱՆ ԴԻՅԱՆԻ և ԵՐԱՆ ԴԻՅԱՆԻ ԵՐ ԴԻՅԱՆԻ

ՎԵՐԺԵԺ և ԴԻՅԱՆԻ ԵՐ ԴԻՅԱՆԻ

1- Ա-ը ԵՐԱՆԻ,

2- ԵՐԱՆԻ,

3- Ա-ը ԵՐԱՆԻ ԴԻՅԱՆԻ,

4- ԴԻՅԱՆԻ,

5- Ա-ը ԵՐԱՆԻ, 6- Ա-ը ԵՐԱՆԻ,

7- ԴԻՅԱՆԻ և ԴԻՅԱՆԻ (Գ. 358)

Prüfung in der Geschichte der Naturwissenschaften im Wintersemester 1998/99

82 76 вн-молер - Имперск мнелер

79 персе мнелер

80 хрнмнелер

ԵՈՋՂԱՏ ԳԱԻԱՌԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԳՐԻԳՈՐ Վ. ԿԷՐԿԷՐԵԱՆ

61570/5
12314

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ ԵՌՋՂԱՏ ԳԱԻԱՌԻ

Համաձայն Գիւղ ~~եղ~~ ~~թիւ~~, Եկեղեցի ~~ն~~ ~~եղ~~, Դպրոց ~~ն~~ ~~եղ~~ Ընտանիք Անձ

1. Միջայէլ Բ. Կաթոն	.....56....	—	—	—	—
2. Եոզղատի Հայրենակ	.....48.....85.....96.....10865.....	—	—	—	76055
3. Բժ. Մկրտիչ Բէչեանի	.....44.....	—	—	8570.....	59990
4. Գրիգոր Նէրսէսեանի	.....49.....	—	—	11400	79800
5. Հայկազ Գ. Ղազարեանի	..53.....	41.....	63.....	9809	74584
6. Թուրք Կառավարութեան	—	—	—	—	31247
7. Ըստ տեղեկագրի մը	—	—	—	—	61570

Հոս կը ղեննք Եոզղատ գաւառի քաղաքներու եւ գիւղերու անունները
այբենական կարգով. ¹Ագ՝Տաղ Մատեն, ²Ալաձա, ³Արղատաշ, ⁴Արմաղան, ⁵Գարա Եազը,
⁶Գարա Եաղուպ, ⁷Գարա Հալլը, ⁸Գարա Զալիը, ⁹Գարա Պըլըզ, ¹⁰Գարա Ֆաքըալը, ¹¹Գոււմ Գուլու,
¹²Դանիէլեան Պաղթ, ¹³Եալը Եալը կամ Եահեալը, ¹⁴Եոզղատ, ¹⁵Ելէքձիլէր, ¹⁶Ելլէնձէ, ¹⁷Եքրէք,
¹⁸Թանըշման, ¹⁹Թաշլը Կէչիտ կամ Տէնտիլ, ²⁰Թէրզիլի, ²¹Իկտէլի, ²²Ինձիլի, ²³Իւրնէձ, ²⁴Իթի
Զարա, ²⁵Իթի Գարիյէ, ²⁶Իթի Գարտաշ, ²⁷Դաննէն, ²⁸Կէօվէձիլ կամ Կէօվէլլի, ²⁹Կիւրտէն կամ Կէօրտէն
կամ Մաղար Օղլու Զիմիլիկի/
³⁰Ղըզըլձը Ղովա, ³¹Մաղար Օղլու, ³²Մանսուր Օղլու, ³³Մէլէզ, ³⁴Մէնթէշէ, ³⁵Մըրըխլը Զաթ,
³⁶Մըրըզլար, ³⁷Յակոբ Բեհեա, ³⁸Ուզուլու, ³⁹Զագմազ, ⁴⁰Մեծ Զաթ, ⁴¹Փոքը Զաթ, ⁴²Զաթազ, ⁴³Զալիը
⁴⁴Տէյի, ⁴⁵Զէպնի կամ Եազը Զէպնի, ⁴⁶Զիմիլիք կամ Մարը Համզա, ⁴⁷Զոգրատան, ⁴⁸Պէլ Եօրէն, ⁴⁹Պէպէք,
⁵⁰Պըլըզ, ⁵¹Պիտան, ⁵²Պողազլեան, ⁵³Պուրուլ Գըշլա, ⁵⁴Սաթլըզ, ⁵⁵Սաշլը, ⁵⁶Սարը Համզա, ⁵⁷Սէրայ,
⁵⁸Սըղըր Ղուրուլու, ⁵⁹Սունկուրլու, ⁶⁰Տէլի Համզա, ⁶¹Տէնտիլ, ⁶²Րոււմ Տիկին, ⁶³Րոււմ Ելկին,
⁶⁴Փէօհրէնկ, ⁶⁵Քէլլէր, ⁶⁶Քէտիլէր, ⁶⁷Քէօհնէ, ⁶⁸Քիւրթձի, ⁶⁹Քէօյտիւն, ⁷⁰Ֆազըալը

